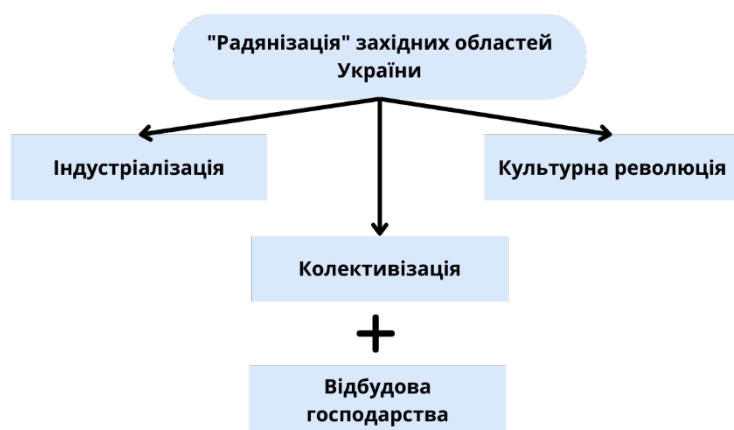

«Радянізація» західних областей УРСР. Ліквідація Української греко-католицької церкви. Національно-визвольний рух у 1944–1950-х рр. на території України. Бій під Гурбами. «Велика блокада» проти УПА. Депортації родин воїнів УПА. Оунівський рух в еміграції

«Радянізація» західних областей УРСР

Після вигнання нацистських військ СРСР відновлює процес «радянізації» на заході України, бо у 1939–1940 роках совєти не встигли його завершити через напад Німеччини.

Окрім індустріалізації, колективізації та культурної революції, що було і під час першої радянізації, додалася ще відбудова господарства після воєнних руйнувань.

Перш ніж насаджувати радянські порядки, на територію заходу України були привезені люди з інших регіонів СРСР, які були носіями комуністичної ідеології. Саме їх потім призначали на різні керівні посади на місцях. Загалом, для підтримування радянських порядків до західних областей прибуло близько 86 тис. осіб. Досить багато було і росіян, чисельність яких збільшилась у результаті такої кадрової політики.

Одним із заходів, який мав як позитивні, так і негативні наслідки, став **процес індустріалізації** заходу України.

У період післявоєнної відбудови було відбудовано чи збудовано понад 2 тисячі заводів. І якщо раніше більшість заводів належали лише до сировинних напрямів, як-от нафта чи ліс, то після проведення індустріалізації виникають виробництва з переробної промисловості, а також нові, зокрема наукоємні, напрями, як-от приладобудування, машинобудування, електролампова промисловість та інші. Заводи будують із використанням якісного обладнання яке вивозили з Німеччини за репарації. Також було збудовано нові ділянки газопроводу, вугільні шахти на Волині та Львівщині.

Водночас індустріалізація мала й негативні наслідки через домінування заводів важкої промисловості, марнотратство, залежність виробництва

від інших підприємств СРСР, а отже, і залежність від імперського центру. Орієнтація на важку промисловість призвела до дефіциту продовольства, бо наявна легка промисловість не забезпечувала всіх потреб людей.

Негативним явищем стало поновлення **процесу колективізації** на селі, оскільки радянська влада хотіла ліквідувати індивідуальні селянські господарства та взяти під контроль виробництво сільськогосподарської продукції.

Охочих вступати до колгоспів було мало, тому влада намагалася використовувати як пропаганду, так і репресії у вигляді погроз, залякування, обкладання податками, виселенням, арештами тощо. На діаграмі, яку ви бачите на екрані, видно, що перелом відбувся у 1948 році, бо саме тоді розпочалася примусова колективізація. Як наслідок, на початку 1950-х років більшість господарств було колективізовано. Водночас посилювався значний опір селянства, який підтримували сили ОУН та УПА.

Для впливу на світогляд і думки людей СРСР почав **культурну революцію** на заході України. За допомогою пропаганди і репресій на новоприєднаних територіях народу прищеплювали віру в «переваги» соціалізму. Окрім поширення різноманітної комуністичної літератури, влада активно використовувала освіту як інструмент насадження ідеології та культу особи Сталіна.

Як і чиновники, значна частина вчителів та викладачів — це були не місцеві, а ті, хто приїхали з інших регіонів країни. Погляньмо на статистику: у 1953 р. у 12 вишах Львова працювало 1718 професорів і викладачів. Лише 320 із них були місцевими. Жоден із вишів не очолював місцевий науковець.

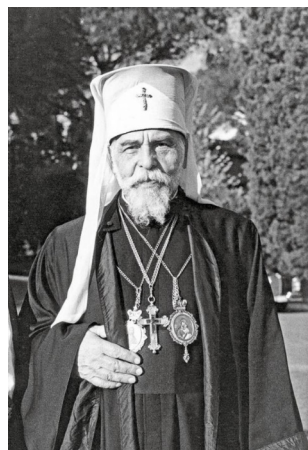
Із 42 деканів таких було лише 2. Навчання проводили переважно російською.

Західноукраїнську інтелігенцію до викладання майже не допускали, бо більшість місцевих не підтримували радянську ідеологію і не бажали її нав'язувати іншим.

І хоч, з одного боку, було ліквідовано неписьменність чи малописьменність, збільшено мережу закладів середньої та вищої освіти, однак саме процес навчання став елементом російщення місцевого населення.

Ліквідація Української греко-католицької церкви

Політика влади щодо релігійного життя населення:

Йосип Сліз –
митрополит УГКЦ

- ліквідація духовних основ населення на західноукраїнських землях;
- підриг українського національно-визвольного руху, що надихався греко-католицькою церквою;
- прискорення радянзації, сприяння русифікації краю, усунення західних впливів.

Керівництво УГКЦ на чолі з Й. Сліпом було арештовано. 8–10 березня **1946 р. відбувся неканонічний Львівський собор**, який ухвалив рішення про «саморозпуск» УГКЦ (ліквідувати Берестейську церковну унію з Ватиканом, приєднатися до РПЦ). Цей акт не відповідав настроям вірних УГКЦ і був проведений у супереччя їхній

волі. У 1949 р. греко-католицька церква була ліквідована і на Закарпатті. Церква перейшла на нелегальне становище.

Національно-визвольний рух у 1944–1950-х рр. на території України. Бій під Гурбами. «Велика блокада» проти УПА. Депортації родин воїнів УПА

Після вигнання нацистів із заходу України на цій території продовжились запеклі і криваві битви, але тепер між українським визвольним рухом та СРСР. І хоч Радянський Союз мав численну армію та великі ресурси, учасники ОУН та бійці УПА мали значну підтримку місцевого населення та високу мотивацію, бо воювали за відновлення незалежності України.

Учасники українського визвольного руху очікували, що може розпочатися війна між СРСР та США, і це могло би створити умови для успішної боротьби за відновлення незалежності України. Також бійці УПА робили все можливе, щоб перешкоджати закріпленню радянської влади на заході України.

Умовно опір УПА поділяють на 3 етапи:

1944–1946 рр. — відкрите протистояння великих з'єднань;

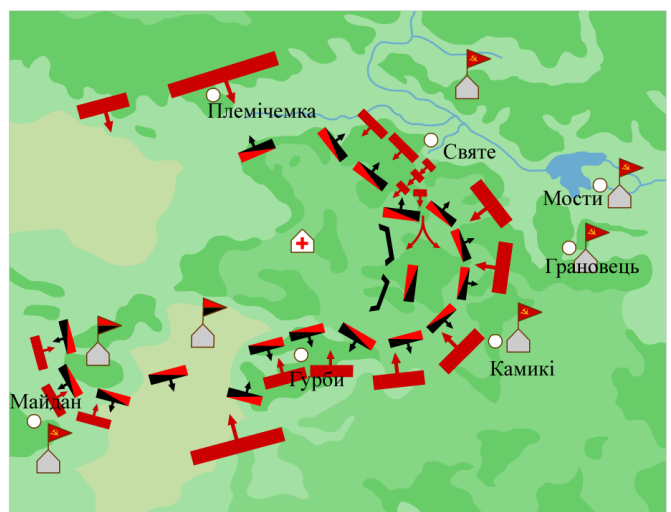
1947–1950 рр. — підпільна боротьба, удари невеликих бойових груп;

від 1950 р. — поодинокі джерела опору, придушення спротиву УПА.

Найбільшим та наймасштабніший став **перший етап**. Керівником УПА був талановитий командир Роман Шухевич, а чисельність досягала 100 тис. бійців. У цей час УПА намагалися контролювати значні території на заході України, створювати власні органи влади на місцях.

У 1944 році відбувся важкий **бій під Гурбами** між бійцями УПА та загонами НКВС. Радянські війська, користуючись військовою перевагою, змогли взяти в оточення воїнів української повстанської армії. Найзапекліші бої відбулися 21–25 квітня. Знищивши понад 900 більшовиків, підбивши 5 танків, бійцям УПА вдалося вирватися з оточення ворога. Після цієї битви бійці УПА змінили тактику і зробили ставку на діяльність невеликих високомобільних військових загонів та методи партизанської боротьби.

Після цього бою захід України накрила хвиля арештів та репресій із боку радянської влади. Однією з найпоширеніших форм боротьби проти УПА були депортації. Зокрема, у 1944 році радянська влада прийняла директиву про виселення сімей бійців УПА в Іркутську, Омську та Новосибірську області. Десятки тисяч родичів бійців ОУН були примусово переселені у віддалені райони СРСР у статусі спецпоселенців, яких використовували як дешеву робочу силу на важких та небезпечних роботах. Покидати місце проживання таким людям було заборонено.

■ - відділи УПА ■ - відділи НКВС ○ - населені пункти
▲ - райони базувань військ УПА ▲ - райони базувань військ НКВС + - Польовий шпиталь УПА

Схема бою під Гурбами

Другий етап характеризувався пріоритетом партизанської та диверсійної боротьби з боку УПА та посиленням репресій із боку радянської влади. Утрати бійців УПА в цей період становили близько 40 % складу. І значна частина втрат припала на широкомасштабну операцію радянської влади під назвою «Велика блокада», у якій було задіяно понад 500 тис. військових, авіацію, бронетехніку.

Мета блокади полягала в ізоляції населених пунктів і знищенні якомога більшої кількості бійців УПА. Також під час «Великої блокади» було взято під військовий контроль населені пункти на заході України під час виборів 1946 року, які мали легалізувати радянську владу на цих територіях. Суть виборів, які відбулись у цей час, добре передавали листівки, які розповсюджували бійці УПА і на яких зображено те, як людей, погрожуючи зброєю, примушували йти на виборчі дільниці. Населення чинило спротив і популярним став вислів «На Сибір поїдемо, а на вибори не підємо». Попри бойкот населення, вибори відбулися із заздалегідь відомими результатами перемоги представників комуністичної влади.

У цей період СРСР продовжує використовувати депортації населення як один із методів боротьби проти повстанського руху. Найбільшою стала операція «Захід», під час якої було депортовано близько 80 тис. осіб.

Поворотним пунктом і умовним початком **третього етапу** стала загибель командувача УПА Романа Шухевича у 1950 році. Відтоді організований опір фактично припинився. Новим керівником стає Василь Кук, але у бійців УПА вже не було достатньої кількості ресурсів і можливостей для продовження боротьби. Невеликі, розрізнені загони чинили опір до середини 1950-х років.

Оунівський рух в еміграції

Попри придушення українського повстанського руху, за кордоном продовжують діяти осередки ОУН, які не втрачали надії на відродження незалежності України.

Зокрема, за кордоном опинилися керівники ОУН Степан Бандера та Андрій Мельник. У цей час оунівці співпрацювали з іноземними розвідками, збираючи для них інформацію про те, що відбувається в СРСР. Радянські спецслужби намагаються нейтралізувати лідерів оунівського руху. Так, у 1959 році вбито Степана Бандеру отруйною кулею.

Окрім ОУН, за кордон виїхала і частина членів УГВР і оформила тут Закордонне представництво. Також за кордоном продовжує діяти осередок УНР в еміграції.

Між цими організаціями періодично виникають розходження і суперечності, але водночас існувала і співпраця, оскільки у всіх цих організацій була спільна мета — боротися за відновлення незалежної України.

Завдання:

1. Які були позитивні та негативні наслідки «радянізації» західних областей УРСР? Яких наслідків було більше?
2. Чому стала можливою ліквідація УГКЦ?
3. Яка була мета боротьби ОУН та УПА? Як представники українського визвольного руху сподівалися вибороти незалежність?